

zijn eeuwig bloeden genezen. En natuurlijk doet Parsifal dat. Op het einde wordt alles goed: Amfortas geneest, de leden van het mannelijke genootschap kunnen weer hun ritueel in alle pracht en praal uitvoeren, zelfs de vrouw vindt haar redding, want ze betoont berouw, legt haar sexualiteit af en sterft. En Parsifal wordt nu koning. De wijze, oude vrijgezellen kunnen zich verder met de echte wijsheid en het echte inzicht onledig houden. Dit pervers verhaal staat haaks op zowat alle inzichten die in de twintigste eeuw verworven werden. maar in het operamilieue gaat dit nog steeds door als een belangrijke tekst, die met het grootste respect benaderd moet worden.

In de Munt werd een beroep gedaan op Peter Mussbach, de regisseur die eerder de onbevredigende regie van André Laportes *Das Schloss* had afgeleverd (Etcetera n. 17). Met zijn aanpak van Wagner zit hij hier op een veel interessanter spoor. Mussbach is ervan uitgegaan dat de stof van *Parsifal* onaanvaardbaar is. Vooral uit het laatste bedrijf blijkt zijn kritische instelling. De ridders van de graal worden getoond als seniele, oude mannen. Wanneer Amfortas eindelijk zijn magische speer terugkrijgt, beklemtoont Mussbach dat het hier om een fallisch symbool gaat. De redding van Amfortas bestaat erin dat hij met zijn speer de Graal (een vat, een schoot) penetreert. Bij Wagner is Amfortas dan genezen, bij Mussbach zijt hij zielloos ten gronde. De wijze mannen strompelen in uiterste verwarring weg, en in een doods landschap, bezaaid met een paar lijken (Amfortas, Kundry) zinkt 'koning' Parsifal in wanhoop neer. een beeld van vertwijfeling en radeloosheid, en dit terwijl het orkest een indrukwekkende 'positieve' finale opbouwt. Muziek en beeld gaan radikaal uit elkaar: de eindakkoorden zijn blijken niet meer dan wat absurde lege gebaren. Deze laatste beelden leveren ultiem nog een belangrijke opvoering op en vergeven o.a. het gezeul met decorstukken, een zwakke personenregie en een cabotinerende Franz Mazura. Maar wat is een belangrijke opvoering?

Gedrocht

Als we de artistieke politiek van de Munt bekijken, dan zien we dat de voorkeur van Gerard Mortier uitgaat naar een reïnterpretatie van overgeleverde inhouden. het is in grote mate een actie afstoffen. Maar in dit geval gaat het om iets totaal anders. Van bij het begin is het duidelijk dat Mussbach zich zo radicaal tegen de tekst opstelt, dat de hele vertoning een gebaar van afwijzing vormt. Het komt bijna neer op een didactische demonstratie, waarbij het enige besluit slechts kan zijn dat deze opera, na de lezing in de Munt, nooit meer moet opgevoerd worden, daar men zo duidelijk heeft aangetoond dat het hier om opgeklopte nonsens gaat.

Maar zo eenvoudig liggen de din-

gen in de cultuur niet. Vanzelfsprekend zal deze opvoering niemand in de wereld ervan weerhouden om het Wagneriaans gedrocht weer op de scène te zetten, sterker, of erger nog, er zullen nog vele onverlichte geesten zijn die deze *Parsifal* toch nog als een ultiem mysterie of als een zeldzame diepe wijsheid aan de man zullen trachten te brengen. De operatie afbraak in de cultuur heeft nooit iets definitiefs. Dit gevoel van onmacht maakt dat het probleem zich anders begint te stellen. Is zwijgen niet sterker dan dit vervormde spreken? De afwijzing kan immers maar gestalte krijgen via een grote inspanning, een enorme toewijding, een aanzienlijk inzetten van de middelen. Bestaat de echte afrekening met het verleden er niet in gewoon dat verleden te laten wegzinken in de vergetelheid die het verdient? Moet *Parsifal* niet staan tussen die talrijke stoffige partituren waar we niet meer wensen naar om te kijken?

Want waarom is de operatie subversie toch nog mislukt? Omdat Wagner niet alleen de verzinners is van een verfoeilijk en achterhaald mensbeeld, maar omdat hij ook de bedenker is van merkwaardige muziek. Als we hier op ingaan, dan wordt alles onduidelijk, begint alles als het ware te duizelen. De muziek heeft een grote retorische kracht, is een grote sensuele machine, met een verleiding waaraan men niet kan weerstaan. In het eerste bedrijf wordt de belachelijke figuur van Amfortas gezongen en gespeeld door José Van Dam. de rol van de edele man die lijdt, is hem op het lijf geschreven. In deze prachtige muzikale bladzijde kan Van Dam de volledige omvang van zijn zang- en interpreteerkunst demonstreren. Als hij uitroept "erbarmen", vergeet men de heilige oorzaak van zijn pijn, en laat men zijn gevoelens van medelijden ongeremd naar hem - Van Dam/Amfortas - uitgaan. Onweerstaanbaar. Zo blijkt opera een verleidingsmachine. Ze lokt ons, overweldigt ons en tracht ons te ontwapenen. Vandaar die vele ontwijkende blikken in de pauze, die ongemakkelijke glimlaches bij de vestiaire. *Parsifal* is een schuldig plezier.

Als Mussbach in alle ernst zou slagen in zijn opzet, dan zou vanaf nu nergens meer *Parsifal* opgevoerd worden. Maar als ik maar één ogenblik aan de kracht van Van Dam denk als Amfortas, dan weet ik dat er nu al tientallen theaterdirecteurs hem opbellen voor een nieuw contract. En, ik moet het bekennen, als ik Van Dam dat nog eens kan zien en horen zingen, dan zal ik niet neen zeggen. Het genot is de grootste ondergraver van alle waarden.

In de drie besproken gevallen, duikt dezelfde problematiek op. In de zuivere abstracte ruimte van de creativiteit, moeten we de eis stellen van de authenticiteit en de relevantie. maar een kunstprodukt zit verstrikt in de cultuur, een sociaal systeem met zijn regels, zijn conventies, zijn rituelen en

zijn blindheid. Tussen het authentieke kunstwerk en de geïnstitutionaliseerde cultuur bestaat steeds een conflict. Het blijkt dat het kunstwerk zo zwak is dat het bijna nooit op zijn geëigende plaats terechtkomt. Of, om het scherp te stellen, wanneer een operahuis evenveel zorg besteedt aan een *Wozzeck* als aan een *Parsifal*, dan is er iets grondig fout, niet met dat huis, maar met onze cultuur.

Johan Thielemans

WOZZECK

Gezelschap: Nationale Opera; componist: Alban Berg; muzikale leiding: Sylvain Cambreling; regie: Hans Neugebauer; decor en kostuums: Achim Freyer; met: José Van Dam, Anja Silja, e.a.

FIDELIO

Gezelschap: Nationale Opera; componist: Beethoven; muzikale leiding: Hans Zender; regie: Adolfo Dresen; decor en kostuums: Margit Parady; met: Janis Martin, Josef Protschka, Victor Braun, Artur Korn, Joanna Kozłowska, e.a.

PARSIFAL

Gezelschap: Nationale Opera; componist: Richard Wagner; muzikale leiding: Sylvain Cambreling; regie: Peter Mussbach; decor: Johannes Schütz; kostuums: Jorge Jara; dramaturgie: Egon Voss; met: José Van Dam, Harald Stamm, Gary Bachlund, Franz Mazura, Livia

'Parsifal' (Munt)
- Foto
A. Tüllmann

'Wozzeck' (Munt)
- Foto Esser/Baus

